

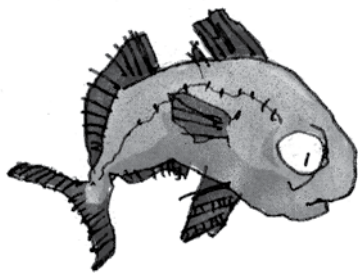

Didakta, 200 strani

Mate Dolenc velja predvsem za mladinskega pisatelja, ki je sprva zapisoval zgodbe urbane sveta in mestne mladine, kasneje pa se je posvetil ribičem in ribam, podvodnemu svetu, kmetom in vinogradnikom, otokom in

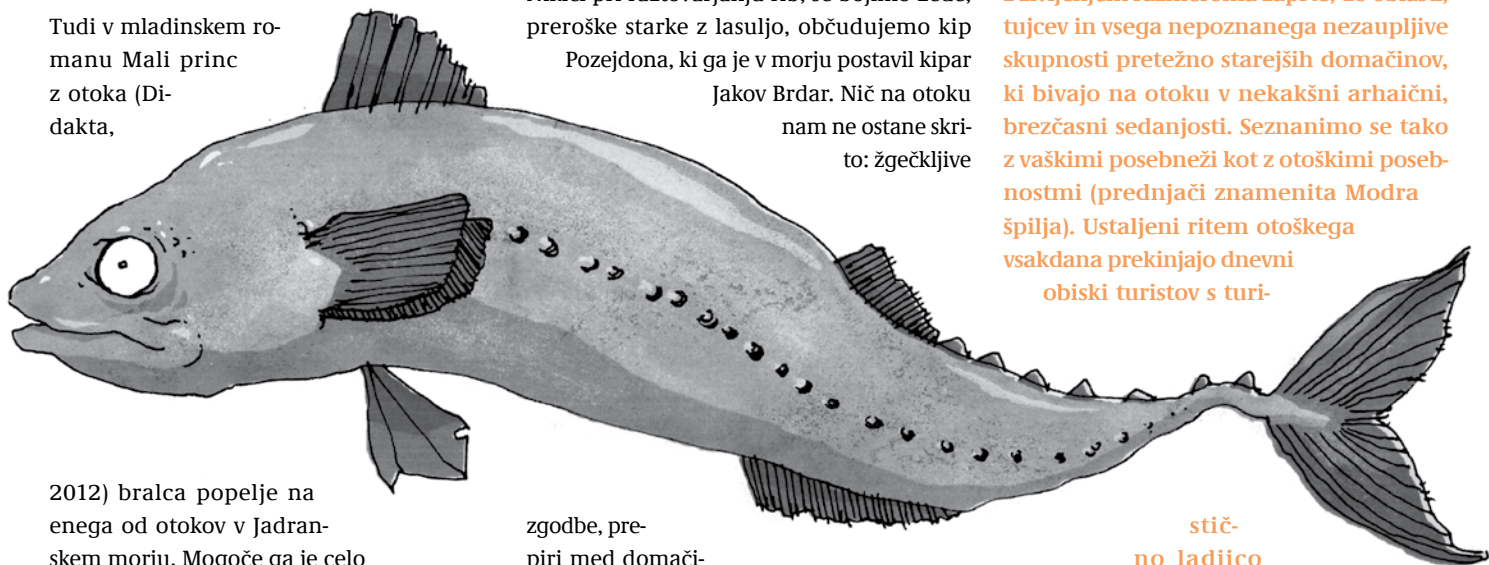
morju. Piše tudi o slovenskih vaseh v Gorjancih, na Obali in v Vipavski dolini. Dobro ga poznajo šolarji, ki so njegovo delo *Ozvezdje Jadran* preučevali ob pripravah za Cankarjevo priznanje. Matejev poklic je poklic svobodnega pisatelja. Za svoja dela je bil nagrajen z nagrado Prešernovega sklada, Levstikovo in Kajuhovo nagrado. Leta 2004 je prejel nagrado Desetnica za svoje mladinsko delo *Leteča ladja* in leta 2011 nagrado Večernica za *Maščevanje male ostrige*. Navdušenci nad njegovimi knjigami imajo veliko izbire, saj je napisal kar osemnajst del. Zadnja, *Mali princ z otoka*, je izšla pri založbi Didakta in tokrat jo predstavljamo v rubriki Knjiga meseca.

Pisatelj Mate Dolenc je v zadnjih romanih pred slovenskimi bralci odprl nov, skoraj eksotični dogajalni prostor – morje, samo-

tni otok sredi njega, peščica domačinov s svojimi ustaljenim življenjem, turisti z urbanimi navadami, drobni in težki, že usodni zapleti.

Tudi v mladinskem romanu Mali princ z otoka (Didakta,

2012) bralca popelje na enega od otokov v Jadranskem morju. Mogoče ga je celo prepoznati, saj je na platnici romana izrisan grobi načrt tega otoka. Bralec lahko odpre atlas in ga najde tam globoko v Jadranskem morju. Sicer pa je to nepomembno. Tisto, kar šteje, je notranja resničnost otoka: to so osebe, ki bivajo na njem in živijo z utripom pokrajine. Pa tudi prišleki, ki prihajajo na otok predvsem kot turisti in tu in tam zmotijo ustaljeni ritem domačinov. Eno in drugo za nekaj časa postane tudi bralec romana. Središčna oseba je Noni, enajstletni otočan, ki živi s starcem Fortejem. Pravzaprav ju redko kdo nagovarja s tema imenoma. Poznajo ju kot Sičiča in Siča – kar pomeni Vedrce in Vedro v jeziku domačinov. Deček je kot vedrce, ki v izobilju zajema od življenjske modrosti starca. In starci so vedro, ki gasi, kadar mali kdaj preveč zagori v svojih otroških sanjah. Ta razkorak med starostjo in mladostjo je za Sičičevo počasno vstopanje v svet odraslosti sicer nujen, saj so izkušnje starega Siča zanj dragocene in spoštovanja vredne. Po drugi strani tudi starci kažejo do dečka spoštljiv odnos, ko ga Sičič poučuje o bateriji v ročni uri, o (ne)obstoju kač z ovčjimi glavami, o škodljivosti kajenja ... Ima ga za sebi enakega, saj

ga mali spremlja povsod in sodeluje pri vseh, tudi zelo moških pogovorih, celo bevando (vodo, pomešano z vinom) sme piti. Včasih je stari Sič v očeh Sičiča tudi malce trčen, tako da se starost in mladost nevarno približata druga drugi v svoji nezrelosti. Ampak vse je prav, kajti sveta v resnici ni dobro jemati preveč resno.

Otok je majhen, časa je malo, »kot da je v vsem tem času minil en sam dan«. In vendar smo vsaj za nekaj časa prebivalci otoka in živimo skupaj z njimi: kosilo jemo skupaj s Sičičem in Sičem pri Živkotu in Nives, pomagamo Nikici pri raztovarjanju rib, se bojimo Lede, preroške starke z lasuljo, občudujemo kip Pozejdona, ki ga je v morju postavil kipar Jakov Brdar. Nič na otoku nam ne ostane skrito: žgečkljive

zgodbe, prepripi med domačini, smrt češke turistke, odtujenost zakoncev, nevaren požar. Nezaupljivo gledamo bio-eko turiste pri Sari in Davidu, se posmihamo navadam turistov iz velesveta. In začutimo prvo ljubezensko ranjenost Sičiča ob črnolasi Mirti, ki se hrani s soncem. Sičič ni osamljen, čeprav oče Popaj pluje s svojo ribiško ladjo in se s sinom srečuje le pri bratih Dalton v Poratu in čeprav mama pride le redko kdaj, ker dela kot trgovka neke na obali. Tako je v tem prvinskem svetu tudi prav, da dečka vzgaja starci in mu nič ne zamolči, nič ne prikriva, da je Sičičeva iniciacija v svet moškosti in zrelosti povsem preprosta in samoumevna. Tako kot v Hemingwayevi povesti tudi v tem romanu dečka skrbi za starca. Upravičeno, kajti stari Sič se v zadnjem poglavju izgublja in pozablja. Sičiča zaskrbi zanj, vendar ga ujame v besedno igro: kaj se zgodi, kadar se ustavi? Spet krene! In tako sta vstala in »ko sta krenila, se je sonce dotaknilo morja«.

Vse je tako, kot je prav. Če živiš v takem svetu, si Mali princ. Tak z otoka.

Lep, tenkočuten roman. •

Popolna simbioza

dr. Tomo Virk

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

Dogajanje Dolenčevega Malega princa z otoka je postavljeno na (sicer neimenovani) idilični Jadranski otok Biševo. Sooča nas z življenjem razmeroma zaprte, do oblasti, tujcev in vsega nepoznanega nezaupljive skupnosti pretežno starejših domačinov, ki bivajo na otoku v nekakšni arhaični, brezčasni sedanjosti. Seznanimo se tako z vaškimi posebnostmi kot z otoškimi posebnostmi (prednjači znamenita Modra špilja). Ustaljeni ritem otoškega vsakdana prekinjajo dnevni obiski turistov s turisti-

stično ladjico ter redki gostje, ki na otoku preživljajo počitnice ter dajejo domačinom priložnost za zaslužek in hkrati negodovanje. A ko se nekega dne v morje zruši ena od otoških znamenitosti, velikanska skala Balun, med prebivalce ostro zaseka slutnja bližajoče se katastrofe. Ta res pride, in sicer v obliki požara, ki otok dodobra opustoši.

Vse to dogajanje pa je predvsem ozadje osrednje zgodbe o prijateljstvu med starcem Sičem in dečkom Sičičem. Kljub razliki v starosti živita v popolni simbiozi, ki je ne skali nobeno nesoglasje, in se ganljivo ujemata ter tudi dopolnjujeta. Sič radovednega in nadvse razumevaločega Sičiča prek dialogov vpeljuje v življenje in mu deli modrosti (ki sicer niso nujno vse najbolj modre). Medtem ko v vprašanih in spoznanjih Sičiča večkrat prepoznamo simpatično pristno in iskreno bistroumnost Malega princa, v naukih Siča prevladujejo melanholični toni nekoliko zagrenjenega starca, ki se nerad sooča z mislijo o neizbežnem koncu – smrti. Tako kot vselej je Dolenčevo pisateljsko pero tudi tokrat spretno in privlačno. Pred oči

bralca živo pričara posebno vzdušje otoškega življenja in njegovih značilnosti. Hkrati pa naredi mnogo več kot le to: Mali princ z otoka je na simpatično sugestivni način podana pripoved o minevanju. Na to temo je ubran že začetni akord knjige, nanjo opozarja sam potek dogajanja, ki se sklene s »koncem sveta«, in v otožni slutnji neizbežnega konca izzvenijo tudi zadnje strani knjige. Prav prvo in zadnje poglavje sta tudi literarno najmočnejši in najbolj očarljivi: v njiju se najpristnejše srečamo s tistim Malim princem, ki upravičeno daje naslov tej Dolenčevi knjigi. •

O šepetu morja in modrosti srca

Dr. Manca Košir

Eden najbolj sočnih, z morjem povezanih slovenskih pisateljev Mate Dolenc je spisal nov »morski ep« za mladino, ki ga tudi odrasli preberemo z užitkom. Na di, kot se reče potapljaški veščini. In prav za to veščino gre. Namreč: Dolenc piše tako, da se čas ustavi, pred očmi se rišejo božanske slike čarobnega morja in majhnega otoka, na katerem ni trgovine niti šole ni več, saj ni dovolj otrok, so pa tri krčme in peščica srčnih ljudi, ki še znajo dihati v ritmu narave, reči bobu bob, čakuljajo pa tako, da človeka potegnejo v svoj svet. In se potopiš v ta svet, v morske globine in površine, med tople domačine ... Ti so filozofi po svoji naravni danosti, saj so še povezani in eno z vsem, predvsem pa mojstrski opazovalci, kakršne želijo ustvariti vsak dan številnejše delavnice, v katerih se ljudje učijo *mindfulness* (čuječa pozornost) za velike denarje.

O srednja junaka Dolenčevih zgodb, ki se prelivajo ena v drugo brez ostrih robov, kot se pač vrstijo dogodki na otoku iz dneva v dan ali noč, sta Sič in Sičič, kot se poimenujeta stari mornar Forte in enajstletni Nani, ki ga zaposlena starša ob poletjih prepuščata v varstvo domačinom otoka brez imena v zalivu Konfin. In kakaj v naslovu Mali princ? Ko sta bila Sič in Sičič na vrhu otoka, je mali čutil, »kako je Zemlja okrogla in majhna in je bil kot Mali princ na svojem asteroidu, čeprav ni nikoli bral

Malega princa, a zato, da to čutiš, ni treba brati Malega princa, sam moraš biti Mali princ.« In res je dečko kot Mali princ, ker čuti s srcem, meri s čistim pogledom in ne tehta z denarjem ne ljudi in ne stvari. Zato bo tudi on, ko bo velik, mornar in ribič, ne pa zdravnik ali notar, kar si želita njegova starša; jima pač *imeti* večkrat pokrije jasnino bivanja, da pozabita, kako pomembno je *biti*, samo *biti*. Kar v hrupnem potrošniškem svetu ni mogoče, zato pa je to običajna drža na otoku miru, samote in tišine, kjer vse teče počasi, a ni nikoli dolgčas. »Na otokih je čas malo pomemben, vsi vedo, da ga ne bo zmanjkalo, zato si lahko privoščijo, da razmetavajo z njim. V mestih na kopnem je to drugače – tam pravijo, da je čas zlato, zato vsi hitijo in se nervirajo. Na otoku pa ni nikomur mar za zlato. Na otoku upravljata s časom morje in nebo, onadva odločata, koliko je ura in otočani se ravna po tej uri.«

»Midva samo čakava. Midva sva opazovalca. Na koncu se zmeraj kaj zgodi,« pove Sič Sičiču, zakaj čakata: »Da bo čas prinesel dogodke do naju.« Budizem pač, ko sediš in čakaš. »Najmanj, kar se bo zgodilo, bo kosilo,« pojasni velik malemu Sičiču, kot bi imel uro Medveda Puja v svojem želodcu. In jo tudi ima, kajti kdaj in pri kom bomo jedli in da bomo jedli spet med, pardon, ribe, je dostikrat najbolj važen popravek na zemlji.

Očarljivi so pogovori med junakoma, tako preprosti, a polni pomembnih sporočil. Pogovarjata se kajpada o najvažnejših rečeh našega življenja: o minevanju, umiranju in smrti, o seksu (žene na tem otoku to delajo tako, da žgečkajo moše), o bogu, predvsem pa o ribolovu, ki zaobjema vse naštet. Ribolov je tih in dolgočasen, a pod dolgočasjem tli napetost. »Kako bi bilo dolgčas, če so okrog morje, čeri, klifi, modro nebo in sonce? In v morju laks in iglica? In gofi – ki so ali pa jih ni.« To je ribolov: ko vse utihne in se vse umiri.

Pripoved teče od dneva, ko se je Siču zdelo, da se bo njegova dragocenost – ročna ura – obrabila, če bo tekla v predalu tja v tri dni in zato Sičič vzame baterijo ven, do dneva, ko

Sič pokloni uro malemu in ta ponovno vstavi baterijo v

časomer. Sič počasi odteka, ve, da zanj dogodkov ne bo več. Njegova filozofija, ki jo je prek vsakdanjega življenja predajal Sičiču, deluje poslednjikrat za starega. Astiboga, ne gre več le za depro, ampak za odhajanje. »Slej ko prej zmerom nekdo pride,« ve Sič, ki ga ta vera odreši brodoloma in še marsičesa. Zdaj ve že tudi Sičič: »Zmerom, ko se vse ustavi, se spet vse požene naprej.« Tako požene Siča, ki je prišel na kraj umiranja starih oslov, v še en, zadnji krog, in sebe počasi iz kroga otroštva v naslednje obdobje, kamor bodo prišli drugačni dogodki in novi ljudje.

Mali princ z otoka je dragoceno delo, kot kakšno zdravilo zmore umiriti previsok pritisk zaradi naglice in neuravnovešenega življenja. V dušo prinaša spokoj, sprejemanje, čudenje nad lepoto morja in neba, ljubezen do vsega in vsakogar. Pravi eliksir za staro in mlado v teh težkih, temnih časih, ko smo tako potrebni svetlobe in žarenja upanja. Mate Dolenc to ponuja nevsiljivo, nežno in obzirno, kot se priliči avtorju Malega princa za današnji večni čas. •

Otožna metafora izgubljenega sveta

dr. Tomaž Krpič

Mali princ z otoka je precej značilen mladinski roman izpod peresa Mateta Dolenca o enajstletnem fantu, Noniju, ki pa ga vsi kličejo Sičič ali v prevodu Vedrice. Sičič preživlja poletja v varstvu domačinov na majhnem Jadranskem otoku.

Otok je, seveda, v celoti izmišljen, tako kot je to v navadi v dobri mladinski literaturi. Poln je starodavnih

pojavov in mitov. Kot je, na primer, tisti o devetmetrski kači z ovčjo glavo, ki živi nekje na Gatuli. Ali pa tisti, ki govori o skali, ki ji domačini pravijo Balun in že od vekomaj tiči na robu pečine, s katere lahko zdaj, zdaj strmoglavi v morje pod seboj in s tem oznaní konec sveta. Tu je še Modra špilja, v kateri sredi Matetove pripovedi svoje domovanje najde Brdarjeva kiparska upodobitev grškega boga morja, Pozejdona.

Čas na otoku teče počasi. Hitreje preprosto ne more, saj na otoku ni ničesar, kar bi ga lahko priganjalo. Namreč, teče lahko zgolj tako hitro, kolikor hitro mu še lahko sledijo njegovi prebivalci. Sič, upokojeni mornar, ki kot nekakšen 'dedek' skrbi za Sičiča, Leda, upokojena prijateljica noči, ki se v nočnih urah ukvarja s proučevanjem zvezdnega neba, Mirta, dekle, ki bi rado živelo zgolj od sončne hrane. Tu sta še brata Dalton, ki skrbita za otoško gostilno, pa Pikaso, ki je znan po spretnem prisvajanju tujih reči. In še bi lahko naštevali. Vsi ti ljudje so ujeti v počasen ritem preprostega tradicionalnega življenja obmorske skupnosti. Le-ta Sičiču predstavljajo varen objem, v katerega se zateče vsako poletje zaradi odsotnih svojih staršev, očeta ribiča Popaja in mame Anke, ki preko poletja dela v trgovini na celini. Tako kot on, se na otok zatečejo tudi nekateri drugi njegovi prebivalci, utrujeni od moderne civilizacije. Tu so še turisti, a ti v resnici predstavljajo zgolj moteč element, saj neprestano motijo naraven ritem domačinov.

Otok je otožna metafora davno izgubljenega sveta, v katerem so stvari in človek še imeli svoje 'naravno' mesto. Čeprav je pisatelj knjigo napisal kot otroški roman, pa se knjiga, presenetljivo, prijetno bere tudi starejšemu bralcu. V odnosu med obema protagonistoma, med Sičem in Sičičem, se namreč ne skriva zgolj pristen stik med dvema človeškima bitjema, ki se prebijata skozi vsakdanjik na ozadju otoške kulture medčloveške solidarnosti, ampak gre tudi za intenziven medgeneracijski pretok elementarnega vedenja. O življenju, o naravnih procesih, o ljudeh, o lovljenju rib in pa seveda tudi o smrti. Takšno medgeneracijsko sožitje pa je dandanes, na žalost, ne samo redkost, ampak najbrž tudi preteklost. To na nekem mestu v knjigi, kjer se Matetu zgodi hipen vdor realnosti (str. 89), posredno priznava tudi avtor sam, ko v Sičeva usta položi izjavo, da si je Sič otok in malega Sičiča sam izmislil. Avtor se torej dobro zaveda, da podobno kot Balun,

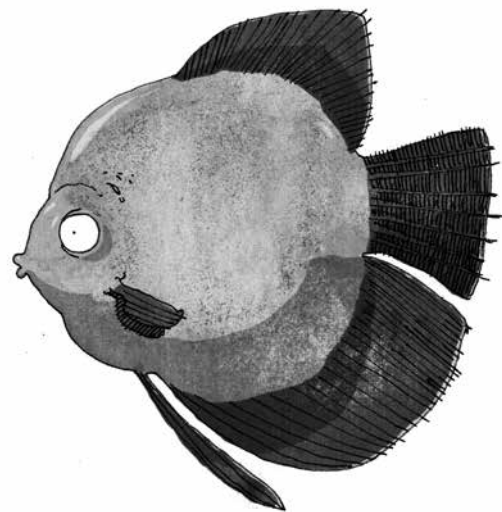
ki je z roba pečine strmoglavlil v morje (in s tem oznanil konec sveta) in se nikdar ne bo več povrnil v prejšnje stanje - tudi človeška družba nikdar več ne bo prišla nazaj v svoje 'naravno' stanje. A kljub temu se knjiga Mali princ z otoka ne konča z nostalgичnim porazom protagonistov, saj po padcu Baluna, tako kot je to ljudem že stoletja v navadi, svet zgolj obrne nov list. •

Biti Mali princ z otoka

Hana Šinkovec

Mali princ Mateta Dolenca ni sam na svojem asteroidu, temveč skupaj z barbo Sičem raziskuje otok. Otok je kraj cikličnega (sonce naredi svoj krog, »kot da je v vsem tem času minil en sam dan«, čas gre in se ustavi in potem spet krene), torej starodavnega, pravičnega, le da vse skupaj ni več prav nič pravično: čarovnica je bivša kurba, kača z ovčjo glavo je kača in je ovca, duhovi so podgane. A ko v tradicionalno, v čas ujeto otoško skupnost, sem ter tja zaide kakšna oseba s kopnega (newager, ki se hrani s soncem, hipi, ki kadi dišeče cigarete, češki turist, ki se ujame na lastni trnek, in čistun, ki bruha po jastogu), dobimo prav zares občutek, kot da ne prihaja z istega planeta. Čeprav shematizirani (zakaj so Čehi vedno »češki«, zakaj je bogatunom vedno dolgčas in zakaj nasmeh in denar pri ženskah spadata skupaj?), ti liki na otok vendarle vnašajo dovolj humorja, izvirajočega iz kontrasta med idealizirano preprostostjo otočanov in absurdno zakompliciranostjo civiliziranih. Vendar se na mestih zdi, kot da skuša avtor v mlademu bralcu na silo vzbuditi simpatijo in smeh, a se mu ne posreči najbolje, saj ti humoristični vložki niso ne simpatični ne smešni: »Čisto zraven je en majhen nag otrok lezel v morje. Čofnil je naravnost v kozlanje.« Morda se tega sam zaveda, ko nadaljuje: »Vendar pustimo to.« Tudi neizvirna primera »v vdolbinah so bile sluzaste morske vetrnice, podobne rdečim češpljam« ni ravno na mestu. Po drugi strani pa je jezik starega Siča osvežujoče pomorsko pisan in, kot se za izkušenega ribiča spodobi, poln zanimivih žargonskih izrazov. Sič vzgaja po svoje, do brodušno in nevsiljivo. Enajstletni Mali princ

Sičič se ob raznih prigodah od njega uči o Odiseju, Hemingwayu, Župančiču, Letečem Holandcu, bratih Dalton, Jakovu Brdarju, o burji in o jugu, da je včasih treba biti potrpežljiv in da je lepo, če se goste pozdravi. Iz poglavja v poglavje pa mali Sičič spoznava tudi nerazburljive, njemu tuje tegobe, ki tarejo svet odraslih: strah pred staranjem, betežnost, minljivost, osamljenost, izgubo smisla, smrt. Vse to nekoliko obteži brezskrbno lahkotnost poletnih počitnic. Avtor se ob tem uspe izogniti nepotrebnim patetiki, vseeno pa je obžalovanja zaradi izgubljene bitke s časom vendarle nekoliko preveč: »Čas pač na otoku ni problem. Včasih se zdi, da čas kar stoji, potem pa ugotoviš, da je v resnici drvel in minil. In zaman gledaš za njim, kajti nazaj ne pride več.« Če bi pisatelj torej iz pripovedi nekatere dele preprosto črtal, bi bil prijeten knjižni izdelek še prijetnejši. •

ODLOMEK

Bile so tri krčme. Krčme so za otok tako pomembne, kot morje samo. Kam pa bi šli turisti na pivo in kokakolo, če ne bi bilo krčme? In kam na pečene sardelice in kalamare, tisti z denarjem pa na jastoge? In kdo bi priredil teatarske predstave, kakršne so prirejali krčmarji, kadar so se skregali med seboj in so flaše frčale čez oslovsko stezo iz ene krčme v drugo?

Tretja krčma je bila na drugi strani otoka, do tja flaše niso mogle leteti, niti prileteti od tam – je bil vmes cel otok, kakšne tri milje širok. Flaše so flaše, kadar letijo po zraku, kadar stojijo na mizi, so steklenice. Zakaj je tako, ne sprašujete učiteljice za slovenščino, ker ne bo vedela. Vprašajte mene!